

a magyar bizottságnak határozati javaslatai, melyekkel a fent előadottak szoros kapcsolatot keresnek. Szükségesnek véljük továbbá, hogy az újabb felfogások teljes megértése érdekében felhívjuk a figyelmet a reformtörekvések általános elveire, továbbá a külföldi kísérletekre és a külföldi iskolák mai geometriai tanításának részleteire; a magyar gyűjtemény dolgozataiból ezekről is bő tájékozódás meríthető.¹

Összefoglalóan a következő szempontokat emeljük ki: 1. a geometriai tanításnak módszeres fokozatok szerinti fejlődésképes tanmenetét legcélszerűbben a kettős tagozódáshoz alkalmazhatjuk; 2. a mai alsófokú geometriai tanítás reászorul a közelebbi módszeres feldolgozásra; 3. a propædeutikus tanfolyamra építő magasabbfokú geometriai tanítás intuitív elemekkel, elsősorban a gyakorlati mértan helyes értékesítésével éri el a deduktív tárgyalás fokozatos mélyítéséhez szükséges alapvetést és teljesíti az előrehaladás természetes kellekeit; 4. a racionális menetet kísérő és tökéletesítő rendszerező fejtegetések az algebrai és geometriai tanítás összeforrásával és egyes alapvető új fejezetek bekapcsolásával intézendők; 5. az önálló szisztematikus fejtegetések, melyek az exakt kutatás logikai alapjait is hivatottak a tökéletes mintaképen megvilágítani, a filozófiai tanítás körébe utalandók; 6. a tanárképzés a modern törekvések követelése szerint alakítandó.

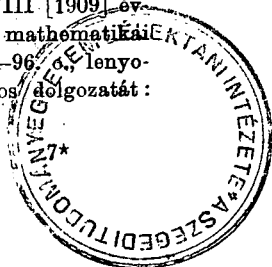
E szempontoknak módszertanilag igazolt vizsgálatával óhajtottuk megoldani a geometriai tanításnak általános ismerettani és logikai nézőpontból levezetett problémáit; ilyen módon jelölhettük meg azokat az irányokat, melyekben egyfelől bizonyos elveknek megtartása, illetőleg felújítása, másfelől a régi utaktól szükséges eltérések céltudatosan indokolhatók.

GOLDZSIHER KÁROLY.

MAGYAR ISKOLÁK HORVÁT-SZLAVONORSZÁGBAN.

A Drávától délre, Budapestről nézve a Dráván túl lakó magyar szülők már a XVI. században, alig hogy híret vették a Muraközben működő magyar mestereknek, oda küldték gyermekeiket, hadd tanulják magyarul a hazát szeretni. Mekkora áldozattal járhatott ez akkorig, mikor még a mai előrehaladott viszonyok közt is nagy áldozat

¹ L. továbbá «Reformtörekvések a matematikai oktatás terén» c. dolgozatainkat a Magyar Pädagogia XVII [1908]. és XVIII [1909] évfolyamaiban. Az általános elvekről l. *Beke* előadását: A matematikai tanítás reformja (Tanáregyesületi Közlöny XL [1907], 90—96) lenyomatva a *Beke-Mikola*-féle gyűjteményben) és *Erdős* Lajos dolgozatát: A matematikai tanítás reformjáról. (Zsolna, 1907).

az ilyesmi! Voltak ugyan már akkoriban a Dráván túl is nemzeti iskolák, de 'csak a török-fenyegette' szlávón területen, mi akkor még közvetlén része volt hazánknak. Mikor a XVII. században mindenütt a szerzetesek, főleg a páloások és a jezsuiták vették kezükbe az ifjúság nevelését, oktatását, akkor újra minden Cicero nyelvéen folyt századokig. De ezekben a viszontagságos időkben is fenntartotta a nemzeti iskolákat a Szerémség magyar falvaiban a református egyház. Ezek a magyar hitű iskolák a legrégebbek e területen. Századosak immár. A legeslegelső, melyről tudunk, a *szentilászlói*; ez 1525-ben keletkezett,¹ tehát még a mohácsi vész előtt, bár a szentilászlói egyház anyakönyvének legrégebb adata csak 1774-ben emlékszik meg róla.² Sok viszontagságon keresztül, de fennmaradt ez iskola mind a mai napig, épp úgy mint társa, a *Magyar-Rétfalun* lévő. Ez 1690-ben már fennállt³ (mások szerint 1702 óta).⁴ A százados magyar iskolák harmadika a *haraszi-i*, mely szintén «od davnik vremena», régi idők óta tanítja a falubeli gyermekeket magyarul, állítólag 1756 óta.⁵ Ezt a három verőczei magyar iskolát később a horvát kormány, úgy látszik, községivé tette, mert az 1892/93. tanévben a statisztikai kimutatások szerint «újra felekezetiivé lesznek». A színmagyar községekben lévő régi iskolák negyediké *Kórogy* iskolája. Bizonyára több ily magyar tánnyelvű iskola is létezett ezen a vidéken ekkor; csak nehéz, majdnem lehetetlen róla tudomást szerezni. Oly szórványosak az adatok és oly homályosak. De hogy gondoskodtak a magyarság ápolásáról, arra ez a kevés számú példa is elegendő bizonyosság. Így lehetséges, hogy a hosszú századok alatt megmaradtak magyaroknak e községek lakói. Megőrizte őket a családi életen kívül a pap és a tanító.

A XVIII. században is homályos a Dráván inneni magyar iskolák sorsa. Ekkor csatolta Mária Terézia a Szerémséget, mint Szlavóniát Horvátországgal együvé és ezért a XIX. századnak heves küzdelmei a magyar nyelvért ide is kiterjednek.

Nem tudja az ember, míg el nem tiltják tőle, hogy milyen kincse a nemzeti nyelv. A magyar is csak akkor érezte meg, akkor ébredt öntudatra, mikor II. József intézkedései végig sértették, elevent találtak. Akkor jutott tudatára annak, hogy van neki külön nyelve,

¹ Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji do g. 1895. I. Div. Pučke škole. Zágráb, 1896.

² A szentilászlói lelkész, Kelecsényi Mihály, szíves közlése.

³ Školstvo u Hrv.

⁴ Štastitika narodnjega školstva. Zagreb, 1875.

⁵ Lakatoš J.: Narodna štastitika. Zagreb, 1914.

⁶ Koledar i šematizam pučkog školstva u Hrvatskoj. Zagreb, 1902.

egyéniségéhez illő, jellegzetes magyar nyelve. És mert nem volt szabad, annál makacsabbul akarták; annál lelkesebben követelték a hazai nyelvet, minél erőszakosabban tukmálták rájuk a gyűlölt németet. De a magyar nyelv szeretetével együtt fölébredt keblükben a nemzeti önérzet és most ők akarják saját nyelvüket államnyelvvé tenni széles hazában, a Dráván túl is. Természetesen első eszköz erre az iskola. Követelték tehát, hogy minden iskolában magyarul tanítsanak a szent korona országaiban, mit a szlavón megyék is kívántak.¹ Heves országgyűlési viták folytak ezért akkortájt.

Mint rendkívüli tantárgyat már II. József idejében (1783) is tanították a magyar nyelvet a zágrábi királyi Hauptnationalschule-n, de eredményt csak a nemesek gyermekein lehetett látni, akik bizonyosan amúgy is tudtak magyarul vagy éppen magyarok voltak. Tankönyveik mind Budán jelennek meg; fordításai magyar nyelvtanoknak «za potrebnost Narodnik Škola Vugarszkoga y Horvatzkoga kraljeztva». Oly kevés volt azonban belőlök, hogy elrendelik, hogy két gyermek használjon egy könyvet és az iskolában kellett azt hagyniok.²

Szívesen is tanulták ekkor a magyar nyelvet a Dráván túl. Volt zágrábi püspök, aki hagyatékában bizonyos összeget hagyott «studiosis pro discenda lingua Hungarica», a diákoknak, hogy magyarul tanuljanak.³ A németesítő király elől a magyarokhoz menekültek, hozzájuk vonzódtak. A rokonszenvet ki is mutatták mindenütt. «Férfiak és asszonyok mind a magyarok szokása szerint kezdtek viselni prémes magyar mentét és csákót. A férfiak széles kardot hordtak, középen ketté választották a hajukat, mint a magyarok és magyarosra pödörték a bajuszukat.⁴ Akkoriban volt ez, mikor a szaborban egyik beszédében azt tartja legokosabbnak Skrllecz Miklós, «hogy elválaszthatatlan kapoccsal kössük magunkat Magyarországhoz».⁵ De azért az 1790—91-iki országgyűlésen mégis csak a latin maradt a hivatalos nyelv. Az elemi iskolákba sem jutott be a magyar tannyelv, csak a gimnáziumokban és az akadémián tanították itt a magyart. Rendkívüli tantárgyként találjuk itt a magyar nyelvet a tantervekben, hadd tanulja az, aki azt hiszi, hogy szüksége lesz reá.⁶ De egyúttal

¹ Rad LXXX Smičiklas: Obrana i razvitak narodne idoje od 1790 do 1835 g.

² Cuvaj A.: Gradja za povjest školstva kraljev. Hrv. i Slav. do sada II. kötet 32. l.

³ Kröelić: Historia ecclesiae Zagrabiensis 259. l.

⁴ Rad LXXX.; Šurmin: Hrvatski Preporod I. köt. od g. 1790—1836. Zagreb 1903. és Smičiklas: Poviest Hrvatske. Zágráb II. kötet.

⁵ Rad LXXX. 15. l.

⁶ U. o. és Prozvjeta 1909. 15. szám.

elrendeli a királyi helytartóság (1792 jún. 3.), hogy a zágrábi tanterület minden fontosabb iskolájában legyen legalább egy tanító, aki tud magyarul és a tanítójelölteknek is kötelességévé tétetett a magyar nyelv elsajátítása és ezért a Drávántúlról hívtak ide magyar tanítókat.

Tanítják a magyar nyelvet Varasdon, Eszéken és Pozsegán is a gimnáziumban 1792-ben.¹ Hetenként két órában, kezdőknek és haladóknak külön. Varasdra például Delphini Antal megy elsőnek 1793—94-ben és tanít ott sok éven keresztül,² Tankönyvük: «A magyar olvasás gyakorlására rendeltetett könyv a falusi nemzeti iskolák részére.» Ára 13 krajcár volt. Használták ezenkívül: «A' magyar Literatúra remek darabokban. Kézi könyvül a' tanító intézetek' számára öszveszedte Kis Pál; Győri megyebeli Pap, a' Cs. k. Theresianumi nemes Akadémiában a' Magyar Literatúrának Professora. Bécsben 1835. Fűzve 36 kr.» Ugyanez a tanár németül is írt egy gyakorlókönyvet azok számára, kik a magyart kedvelik.

Gondoskodtak is akkor róla, hogy mindenüvé kerüljenek magyar tanítók. A horvátok saját jószántukból tanítják magyarra az ifjúságot.³ 1803-ban Eszékre megy e célból Papp Kajetán; Zágrábba Ferk Ferencet hívják meg ezért és 1818 aug.-ban tartanak először vizsgálatot a magyar nyelvből. A magyar nyelv oktatásáért évi 50 frt jutalmat kaptak; majd, mikor igen kevesen tanulták ezt a rendkívüli tantárgyat (a zágrábi archigimnáziumban pl. 88 közül 10), ezt a díjazást is megvonják a tanítóktól.

A zágrábi akadémián is ott működik Mikussay Iván, a magyar nyelv és irodalom tanára. A bölcsészeti fakultáson dogodovschina kralyeztva vugerskoga, magyar királyság történetét, magyar oknyomozó történelmet, magyar egyháztörténelmet tanulnak a világtörténelem mellett. Földrajzot Magyarország földrajzát tanulják: «vugerszke Zemlje y Onik Orszagov, koji z Vugerszkem Kralyeztvom Pod Jednum Krunom Zjedinjeni jeszu».⁴ A jogakadémián is magyar jogot tanítanak. Akkor a magyar nyelv volt a «lingua patriæ», akkor a magyar nyelvet és irodalmat «hazai» nyelv és hazai irodalomként tanították; Rác István zágrábi professzor úgy írta magát alá egy hercegnőt dicsőítő ódája alá, hogy «öffentlicher Professor der vaterländischen Litteratur an der kön. Academie der Wissenschaften zu Agram».⁵

¹ Školstvo u Hrv. 232. l. és Cuvaj II. k. 145. l.

² U. o. és Jankovich: Pabirci po poviesti županije Varaždinska. — Varasd, 1898.

³ Pirske Narodne Novine g. 1836.

⁴ Cuvaj i. m. II. 322. l.

⁵ Šurmin i. m. I. 55. l.

Így érthető, hogy az intelligens néposztály többsége magyarul is tudott.¹

Rendkívüli tantárgynak maradt a magyar nyelv fél századig, megakasztva a francia uralomtól. Később 1827-ben, 1830-ban a horvát vármegyék maguk utasítják követeket, hogy kérjék a magyar nyelvet mint rendes tantárgyat, «ut arctiori adhuc cum socio Regno Hungariæ jungi possint vinculo» (hogy még szorosabban kapcsolódhassanak a magyar királysággal).² Varasd vármegye kijelenti, hogy «Hrvati istom čeljom gore za magjarski jezik, da ga nauče kao i Magjari» (a horvátok épúgy égnék a vágytól a magyar nyelv után, mint a magyarok). Érdekes a zágrábi megyegyűlés javaslata is. Azt kívánják a zágrábiak, hogy: 1. ha valamely elemi tanító tud magyarul, mindjárt magyarul tanítsa a gyermekeket olvasni és később senki se lehessen tanító, ki be nem bizonyítja, hogy jól tud olvasni magyarul és a latin iskolákba ne vétessék fel egy diák se, ki nem tud épúgy olvasni magyarul, mint horvátul és latinul; — 2. hogy a latin iskolákban az első osztálytól kötelező legyen a magyar nyelv; ezért járjanak utána legfelsőbb helyen, hogy az ehhez szükséges tanítókat a tanulmányi alapokból honorálják és ha ez nem lehet, hadd fizessenek az akadémikusok, kiknek száma évente kb. 600—700, egyenként 4 forintot. Azután a két professorhoz, akik már tanítanak magyarul, vegyenek még legkevesebb hatot, s ezek tanítsanak mindennap magyarul, hogy minél nagyobb legyen a haladás; — 3. ezentúl egy professort se nevezzenek ki, aki nem tud legalább annyit magyarul, hogy a tanulmányifűságot e tárgyban oktathassa; — 4. tanulniok kell magyarul a felső osztályok tanulóinak is. (Acta comit. Orsz. levéltár.)

Ezzel az utasítással³ indultak Pozsonyba a horvát követek. A zágrábi akadémia hallgatói pedig be sem várták az erről hozandó határozatot, hanem «meggyőződve a magyar nyelv hasznos voltáról, saját maguknak nagyobb kiművelésére a magyar nyelvben, melyét különben nagyrészt értettek, tartanak maguknak külön nyelvtanítót, kinek fizetését önkéntes adományokból fedezik».

1830-tól csakugyan rendes kötelező tantárgy a magyar a Dráván inneni iskolákban, mely nyelvet különben már egyes iskolák azelőtt is rendes tantárgyként kezelték. Így a varasdi gimnáziumban még 1792-ben;⁴ ott bár kevesen, de oly eredménnyel tanulták a magyar

¹ Horváth M.: 25 év Magyarország történetéből I. 1823—1848.

² Wachsmuth: Geschichte des Illyrismus. 196. l.

³ Cuvaj i. m. II. k. 297. l. és Šurmin i. m. I. 34. l.

⁴ Szalay: Magyarország tört. emlékei II. k. 341. l. után Cuvaj

nyelvet, hogy az 1831. évi *Ordo juventutis scholasticae* szerint még «magyar ékesen Szólló beszédekét is mondtak». ¹ A zágrábi archi-gimnáziumban és az akadémián 1833—34-ben lett a magyar rendes kötelező tárgy. ²

Varasdon a megyegyűlés 1831-ben elrendeli, hogy kell tanítani a magyar nyelvet (*Acta Comitatus Varasdiensis 1831. VII. cikk*). Eszerint «minden magyar és horvát tanulónak a magyar iskolát kell látogatnia, az idegeneknek azonban szabad azt látogatni vagy nem. Minden gimnáziumban a magyar nyelv professora minden nap és pedig reggel 8 órától 9 óráig a három első grammaticus osztályban, azután pedig 2 órától 3 óráig a negyedik grammaticus és a humaniora klasziszokat összevontan tanítsa és így ez órákban a többi tanár szabad; ama célból pedig, hogy az ifjúság a tanulmányokkal meg ne terheltebbék, a többi rendes tantárgy redukáltassék». ³ Tanították is ott szorgalmasan a magyart soká, a professzorok hosszú sora található a régi értesítőkbén.

Verőcze és Szerém vármegyék maguk kéri tannyelvnek a magyart 1832-ben.

Elhatározták, hogy a magyar nyelv kötelező lesz Zágrábban is; az alsó osztályokban kedden és pénteken, a felsőbbekben szerdán és szombaton 10-től 11-ig tanítsa egy professzor. Így volt ez a gimnáziumban. A filozófián pedig magyar irodalom- és nyelvészet-óra volt 10-től 11-ig négyszer hetenként és végül a jogászoknak a magyar *stylus curialist* is előadták. ⁴

Ekkor aztán kezdenek ébredezni az illyr eszmék, melyeknek követői a régi latin és a magyar helyett saját anyanyelvüket óhajtják, bár még 1835-ben is «*ex naturali illo quo erga sociam sibi gentem Hungaram feruntur amore*» (ama természetes szeretetből kifolyólag, mellyel a magyar nemzet iránt viseltetnek) gondoskodnak róla, hogy az ifjúság tanuljon magyarul. ⁵

Az 1840. évben keletkezik Zágrábban az első magyar társaskör, a Magyar Kaszinó, melynek elnöke Draskovics Sándor gróf volt. Itt jöttek össze a magyarok, itt tanulták és gyakorolták a magyar nyelvet, akik ebben jártasságot akartak elérni. Járattak e célból magyar folyóiratokat, ujságokat; könyveket szereztek és sokszor találkoztak. Az anyaországi magyarokkal a «Hirnök» és a «Jelenkor» akkori számai

¹ Cuvaj i. m. II. 381. l.

² Izoještaj gimnazija Zagreb. 1852.

³ Šurmin i. m. 84. l. jegyzetben.

⁴ U. o. 85. l.

⁵ Rad LXXX. 37. l.

ismertették meg ezt a társaskört. Színházi előadásokat is tartottak, magyar színházukat még Haulik György, zágrábi püspök is támogatja. A kaszinót Draskovics Sándor gróf költségén nyitották meg az Amadé grófok zágrábi házában a régi színházban, mely a Tuskanacra néz. Ugyancsak Draskovics gróf ajándékából szép magyar könyvtárt is szereztek. Mindjárt eleinte 120 tagja volt és elnökei Draskovics Sándor grófon kívül Josipovich túrmezei gróf és Suppan Antal könyvkereskedő.¹ De ez a társaskör nem volt hosszú életű. Hiszen már 1840-ben az akadémiai hallgatók örömteli tüntetéssel égették el magyar tankönyveiket az iskolájuk előtti téren (mai Katarina-tér), mert szó volt róla, hogy többé nem kell azokból tanulniok.²

Fogynak a magyar tanzsékek az egyes iskolákban. Az 1843—44. országgyűlés határozatai szerint még kötelező tantárgy a magyar. 1844-ben a zágrábi gimnáziumhoz igazgatói állásra pályázók kell, hogy tökéletesen jártasak legyenek a magyar nyelvben.³ 1847-ben még elsőségben részesül az a tanító a kinevezéseknél, aki tud magyarul.⁴ De ez már nem volt általános. Így is maradt ez folyton változva az egyes iskoláknál egészen 1848-ig, mikor minden drávántúli iskolában megszüntették a magyar nyelv tanítását a gimnáziumokban és az akadémian is. 1848-ban tehát mindennek vége. Mindent újonnan kellett később kezdeni.

A rövid ábránd után jött az abszolutizmus, mely alatt újra a magyarsághoz vonzódott e rész. De azért olyan állapotok, mint azelőtt, nem lehettek újra. Ekkor csak a már említett tiszta magyar és magyar vallású falvakban volt magyar iskola. A színmagyar lakosságú nagy szlavóniai uradalmakban ekkor szintén jelentkeznek magyar iskolák, miket a földesúr állít fel s tart fenn béresei gyermekeinek. Sőt községi magyar iskolák is vannak. Egy szlavóniai magyar faluban, *Csakovcen* (Szerém vm.) magyar tannyelvű iskolát nyit a község 1840-ben.⁵ De hogy nem ez volt az egyetlen, bizonyítja az 1851.-i összeírás. Sok vegyes tannyelvű iskola volt itt akkor. Egy-egy elemiben három nyelven is tanítottak a gyermekek anyanyelve szerint. Ezek között a vegyes tannyelvű iskolák közt három olyat mutatnak ki, hol németül, magyarul és horvátul tanítanak és három, hol magyar és horvát a tanítási nyelv.⁶ Ezeket a községi iskolákat az itt

¹ Šurmin i. m. II. k. 159. és 175. l.

² Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történetéből 472. l.

³ Cuvaj i. m. III. k. 201. l.

⁴ U. o. 149. l.

⁵ Koledar i šematizam pučkih škola u Hrvatskoj.

⁶ Cuvaj i. m. III. k. 405. l.

élv vagy ide telepedett magyarok önerejükől állították fel, majd a horvát kormány átvette azokat és maga nevezte ki tanítóit.¹

Az 1856—57. tanévben pedig a felekezeti iskolákon kívül három oly iskola volt a Drávántúl, hol «illyr-magyar» nyelven tanítottak.² Az 1857—58-ban fennálló öt protestáns iskola között négyben csak magyar nyelven és egyben «illyr-magyar» nyelven tanítottak. A községi iskolák közül három magyar nyelvű. Tehát összesen nyolc magyar iskola volt ez évben.³

Az abszolutizmus idejében keletkezik egy magyar tannyelvű községi iskola 1859-ben *Apatovácon* (Szerém vm.), mely azóta máig fennáll, mint községi és Julián-iskola.⁴ Persze itt is mindenütt kötelező volt a német nyelv is az osztrák miniszterek rendelete szerint. De azért az apatovácin kívül találunk egy-két új magyar iskolát, főleg az abszolutizmus vége felé. 1860-ban *Antunovácon* (Pozsega m.) a protestáns egyház ad iskolát híveinek, 1865-ben pedig a község nyit magyar lakóinak iskolát *Ujgradácon* és *Budakovácon* (Verőcze megye), 1866-ban pedig *Laczházán* (Verőcze m.).⁵ Úgy, hogy a kiegyezés idején a Drávántúl csak 11 magyar tannyelvű iskolája volt annak a sok magyarnak, kiket sorsuk ide vetett. Természetesen a magyar lakosság igyekezett magán úgy segíteni, ahogy tudott és mikor például Verőczében egy izraelita rabbi magántanodát nyitott és többek közt magyarul is tanított, csak természetes, hogy elküldték ez iskolába gyermekeiket.⁶ Nem tehette mindenki, hogy magántanítót tartson gyermekei mellett, sem ki nem adhatták valamennyien gyermekeiket oly helyre, hol magyarul tanulhattak. A kimutatások szerint pedig az 1871—72. tanévben a zágrábi érsekség területén 7, a djakovári püspökségén 5 elemi népiskolánk volt.⁷ Ekkor alakul 1871-ben egy protestáns uradalmi iskola *Lipovacsapuzstán* (Szerém vm.) Eltz gróf birtokán; ugyanekkor állít fel Eltz gróf *Ovcara-puzstán* is (Szerém vm.) magyar iskolát hivatalnokai és béresei gyermekeinek.⁸

Az 1877. évi Napredakban olvasható egy pályázat tanítói állásra a laczházai községi magyar iskolához. Ebből látható, mennyi jövedelme volt akkor a szlavóniai tanítóknak. Fizetése a községtől 200 forint és öt esztendőn keresztül 150 forint a kormánytól; kap azután

¹ Julián-Egyesület jelentése 1905/6. tanévre.

² Cuvaj IV. k. 48. l.

³ Napredak, tanügyi folyóirat, 1859. 5. és 6. szám.

⁴ Cuvaj i. m. IV. 85. l.

⁵ Cuvaj i. m. V. 125. l.; Lakatoš i. m.

⁶ Napredak 1868. 204. l.

⁷ Štatistika Naštave u kraljev. Hrv., Slav. i Vojnoj kraj. g. 1871—72.

⁸ Cuvaj i. m. VI. 12. l. és Lakatoš i. m.

lakást, kertet és két hold szántóföldet. Ezért azután nemcsak tanítania kell, hanem orgonálnia is. Az istentiszteletet is magyar nyelven kellett tudnia elvégezni. Szóval magyar istentiszteletet tartottak Laczházán.

Hasonló helyzetben lehetett a többi magyar tanító is Szlavóniában, hol az 1877—78. tanévben 3 községi és 4 magán magyar tan nyelvű iskola volt az eszéki tanfelügyelőségben és 4 községi, 2 magán iskolánk a vukováriban.¹ Csak részben volt így gondoskodva az itt lakó magyarok iskoláztatásáról. Annak a sok magyarnak, kik nem laktak magyar iskola közelében, úgyszólván lehetetlen volt magyar nyelven tanulnia. Nem őrizte őket senki, bizonyosan sokan el is veszttek a magyarság számára.

A középiskolákban ekkoriban még nem volt rendkívüli tantárgy sem a magyar. A magyar szülők gyermekeiket valószínűleg elküldték a Dráván túlra iskoláztatásra. Az itteni középiskolákban u. i. csak 59 magyar anyanyelvű tanuló volt ebben a tanévben, az egyetemen pedig négy.²

A szlavóniai magyaroknak volt legalább néhány elemi iskolája magyar tannyelvvél, bár ezekhez is csak olyan tanítót keresnek, aki jártas a magyarban. Azok pedig aligha voltak mindig magyarok. A községi iskolák is csak mint horvát-magyar iskolák említetnek, tehát mindkét nyelven folyt a tanítás. Ilyen vegyes tannyelvű iskoláknak neveztetnek az 1878-ban keletkezett *Satrince* és *Nagyradince* (Szerém vm.) községek iskolái is. Az 1878. évi Napredakban hirdettek ide pályázatot tanítói-kántori állásra, olyan tanítót keresve, ki horvátul és magyarul tud.

Az 1881—82. évi statisztikai kimutatások szerint 14 magyar tannyelvű iskola áll fenn Szlavóniában és pedig 8 községi és 6 magániskola, ideértve a protestáns egyházak által fenntartottakat. Az eszéki tanfelügyelőségénél 7 (községi 4, magán 3) és a vukováribánál is 7 (községi 5, magán 2).³ Ekkor van első említés a *Maradékon* és *Ójankovácon* (Szerém vm.) fennálló községi magyar iskoláról, hova római katolikus tanítói állásra van pályázat hirdetve és előnyben részesülnek, kik tudnak magyarul. De ekkor kellett már léteznie Maradékon protestáns iskolának is.

A következő két tanévben változatlan marad a magyar iskolák száma.⁴ Sőt a horvát kormány tanügyi osztályának kimutatása szerint⁵

¹ Izoješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji soršetkom školske god. 1877—78.

² U. o.

³ Napredak 1882—1883. és Službeni Glasnik 1883.

⁴ Službeni Glasnik 1884 és 1885.

⁵ Izoješće o stanju školstva g. 1884—85.

egygyel kevesbedett volna. Ott u. i. magániskola az eszéki tanfelügyelő-ségnél 3, a vukovárinál 2 volt, községi iskola pedig 4—4 állt fenn; tehát 8 községi és csak 5 magán. Melyik szűnt volna meg, nem tudni.

Hogy mióta, nincs kimutatva, de 1885-ben már a *Zsdálán* (Belovár-K. m.) lévő községi iskolánál horvátul és magyarul tanítanak; éppígy a *Nikincin* és *Hrtkovcin* (Szerém vm.) alkalmazott tanítóknak is kötelező a magyar nyelv tudása.¹ Ebben a tanévben (1886—87) különben megint 14 magyar tannyelvű iskola van: Verőcze vmegyében 4 községi, 3 magán, Szerém vmegyében 3 községi és 4 magán. Tehát a szerémi magániskolák száma növekedett egygyel.

1888-ban *Terezinopoljen* (Verőcze vm.) nyílik egy magyar iskola; ekkor található a pályázatok közt először *Marinci* község neve (Szerém vm.), hova g. kel., magyarul tudó tanító kerestetik.² De persze ez régebb idő óta fennállhat. Terezinopoljen a magyar iskolát a környék magyar pusztáinak és telepeinek emelte a község.

Tehát ekkor még mindig csak Verőcze és Szerém vármegyék magyarjainak volt iskolájuk, kivéve a egyes zsdálai iskolát. 1889—90-ben igaz, hogy 15 iskolánk volt (Verőczében 4 községi, 3 felekezeti és 1 magán és Szerémben 3 községi, 4 magán),³ de a többi vármegyékben a magyarok még ekkor mind iskola nélkül voltak; nem volt, aki támogassa őket, aki a szétszórt magyarságot összetartsa, megőrizze magyarnak.

Reménysugár volt a mindjobban kiépülő vasuti pálya, mert a magyar államvasút nemcsak kenyeret adott alkalmazottainak, hanem gondoskodott arról is, hogy a vonalon lakó magyar vasutasok gyermekeiket is magyar iskolába járathassák. Már 1880-ban akart Zágrábban vasuti műhelyt felállítani és mellé a műhelyi munkások gyermekeinek iskolát. S mert ezt nem tehette, lemondott a műhelyről is. Csak az 1890. esztendőben sikerült a legvadabb Karszt-vidéken a vasutasok számára magyar iskolát nyitni *Kamerál-Moravicán*. A megnyíló magyar iskolákat a régebben itt élő magyarok is örömmel fogadják, magyar erdészek, orvosok, kereskedők sietnek oda felvétetni gyermekeiket. A MÁV.-iskola tehát éppúgy, mint a többi magyar iskola gyűlőhelye volt a környék magyar gyermekeinek. A földesurak közül ez évben *Martince-puszta* tulajdonosa állít fel magyar iskolát (Verőcze vm.).

Ezekkel együtt az 1890—91. és a rákövetkező tanévben egyaránt 18 iskolánk mutatható ki és pedig Modrus-Fiumében 1 magán, a

¹ Službeni Glasnik 1886.

² Službeni Glasnik 1888 és Lakatoš i. m.

³ Školstvo u Hrvatskoj i Slov. és Službeni Glasnik 1891.

kamerál-moravicai, Verőcében 5 községi, 3 felekezeti és 1 magán, Szerémben pedig 3 községi és 4 magán.

A pozsegai magyarok ekkor (1893) már szintén állítottak fel maguknak egy magániskolát.

Lipovacsapusztára viszont ekkor már csak horvátul és németül tudó tanítót keres a vukovári uradalom, holott ezelőtt magyarul is tanítottak. 1897-ben állítólag meg is szűnik ez iskola.

1892-ben *Belišćen*, a tanningyárban állít fel magyar iskolát alkalmazottainak báró gelsei Gutmann, csakhogy ez iskola 1911—12-ben átalakítottatott horvátnyelvű községi iskolává.¹

A *detkovaci pusztán* (Verőcze vm.) nemes Báthory Elemér támogatja a községet egy iskola felállításában, azzal a föltétellel, hogy ott magyarul is tanítsanak. Így ez is csak vegyes tannyelvű iskola. Nem is állt fenn sokáig. Ez a 19. magyar tannyelvű iskola a *Službeni Glasnik* 1892—1893. évi adatai szerint. Ugyanennyi iskolánk van 1894—95-ben is.²

A még nem iskolaköteles gyermekekről is történik ekkoriban gondoskodás. Zimonyban magánóvodában gyűjti össze a kis magyar gyermekeket, 26-ot, Haraszti Mária.³

Schaumburg-Lippe-uradalmon nyílik meg 1894-ben egy magániskola *Korija-pusztán* (Verőcze mellett), hol a magyarul tudó tanítót előnyben részesítik. Ezt az iskolát teljesen az uradalom látja el. A tanítónak is az uradalom ad szabad lakást, teljes ellátást és évi 200 frtot.⁴

De még mindig tömérdek magyar gyermek volt iskola nélkül. A MÁV.-alkalmazottak gyermekei közül egyeseknek lehetővé teszi a MÁV., hogy odahaza mégis magyarul tanuljanak írni-olvasni, mikor megnyitja a *bródi*, *zimonyi* és *vinkovcei* iskolákat, felemelve a magyar iskolák számát 22-re.

A következő tanévben e szám újra lepad 20-ra. Az egyik megszűnt iskola a *brekinskai* református iskola, mely helyett egy községi iskolát állítanak fel (Pozsega vm.). Ugyanekkor Terezinopoljen, hol eddig vegyes tannyelvű iskola volt, már magyar tannyelvű iskolát találunk.

Az 1897—98. tanévben újra 22 magyar iskola van. Ekkor kapnak végre a *zágrábi* (1896), majd az *eszéki* (1897) magyarok iskolát.⁵ (Érdekes, hogy az eszéki MÁV.-iskolát a horvát elemi iskolai almanach,

¹ Viestnik županije Virovitičke I. évf. 1892.

² Školstvo u Hrv. i Slav.

³ Školstvo u Hrvatskoj I. rész.

⁴ Službeni Glasnik 1894.

⁵ Viestnik županije Virovitičke 1897. br. 20.

a Koledar i sematizam pučkih škola, következetesen évről-évre mint 1877 óta fennállót tünteti fel; nem tudni, mily alapon.) Ezt a két iskolát a MÁV.-igazgatóság állítja fel. Majd 1899-ben *Pleternicán* (Pozegea vm.) nyílik MÁV.-iskola, úgy, hogy 1900-ban 23 magyar iskola van. 1903-ig meg is marad ez a szám. Ekkor emelkedik számuk 24-re.¹ Ez a 24. tán a *Zdenci-pusztán*, báró Gutmann uradalmán felállított iskola.²

Elemi iskola tehát volt néhány mégis; a középiskolákban azonban még csak viszonylag kötelező tárgy a magyar nyelv, ez is csak 1895 óta. Ekkor a zágrábi reáliskolát átalakítják reálgimnáziummá. Úgy ennek, mint a többi reálgimnáziumnak tanterve szerint az V. osztályban a francia és német közt már előbb megoszlott osztályok újra két részre oszlanak. Az V. osztályosok u. i. a latin vagy francia helyett választhatnak magyar nyelvet. Tanítják tehát az V.-től a VIII. osztályig heti 3—3 órában. Célja, hogy tanulmányaikat a budapesti műegyetemen is folytathassák. Így van ez ma is.

A Dráván túl lakó magyaroknak tehát 24 iskolájuk volt (köztük 7 MÁV.), mikor Széchenyi Béla gróf elnökségével egyesület alakult odahaza, mely feladatává tette, hogy a Dráván túl lakó honfitársait felkeresi, kikutatja és azután megőrzi, megvédi őket. Elnevezte magát az egyesület Julián-egyesületnek arról a derék szerzetesről, aki elment vissza napkeletre felkeresni az ott hagyott, tőlünk elszakadt magyarokat s meg is találta őket. Róla nevezték el az egyesületet, mert az ő példáját akarták követni tagjai. A magyar főurak és főpapok örvendő fogadták az új egyesületet és szívesen álltak tagjai sorába, szívesen támogatták. De minden hiábavaló lett volna, ha valóra nem váltják a Julián-Egyesület szép eszméit a Julián-tanítók.

A tanítók feladata amúgy is eszményi, éppen azért nehéz is. S odahaza még könnyű. De itt, a Drávától délre már valósággal missziói hivatássá lesz a magyar tanító munkája. Itt nem elég a betűt tanítani, itt mindenbe magyar lelket kell önteni, mindent átalakítani, átszóni nemzeti színnel, hogy a gyermek szíve-lelke megteljen magyarsággal, hogy oly szilárdvá váljék benne a nemzeti érzelem, hogy az kitartson, ellenálljon késő vénségéig, bárhová kerül is. Ilyen feladat jutott a drávántúli népiskolákhoz kiküldött tanítóknak. Ilyen szellemben alakult a Julián-Egyesület is és ezt igyekszik követni fennállása óta.

A magyarság is azóta mintha jobban érdeklődne itteni honfitársai iránt; többet gondol velük, többet ír róluk. Főleg, hogy az

¹ U. o. 1902. br. 20.

² Službeni Glasnik 1903.

1898-ban megindult Szlavóniai Magyar Ujság is iparkodik bennük együttérzést kelteni, őket közös munkára bírni. A Budapesti Hirlap évente mindig megemlékezik egy-egy cikkben a szlavóniai magyarokról, elmondja, mi a magyarság kötelessége az itteni magyarokkal szemben. Néha más ujságokban is megemlékeznek róluk.¹ Szükséges is ez. Mert sokat tesz a református egyház, a MÁV. és a Julián-Egyesület is, sok magyart tartottak már meg a hazának iskoláikkal, könyvtáraikkal; csakhogy még többet, még sokkal többet igényel az itteni magyar lakosság.

Keletkezése óta a Julián-Egyesület sok községi iskolát vállalt magára, több uradalmi iskolát vett át vagy támogat, hogy a magyar gyermekek minél jobb nevelésben részesülhessenek, minél kevésbé érezzék a magyar környezet hiányát. Alapításakor — mikor a MÁV. *Új-Dályán* nyit iskolát — az első Julián-iskola: *Gacsiste* (Verőcze vm.). A régi, évtizedek óta fennálló községi iskolát is átveszi Maradékon és Ójankovácon; *Paliszállason* (Pozsega vm.) pedig Tüköry Alajosné pusztai iskoláját támogatja. A Tüköryek szomszédos diósi kastélyában gyűltek össze egy kis magyar szóra a közeli Supljalipa és Nagybasztáj vasuti alkalmazottainak gyermekei, hol egy tanítónő oktatgatja őket. Pakracon is így magánúton tanítják a vasutas gyermekeket az állomásfőnök szobájában.

Az említett maradéki iskolával tehát két magyar iskola van *Maradékon*: egy Julián-iskola és a református egyház iskolája; ez az egyház ugyanekkor *Vukováron* is nyit iskolát hívei számára.

Az 1905—6. tanévben *Nasice* (Verőcze vm.), *Mitrovica*, *India* és *Ruma* (Szerém vm.) vasutas gyermekeinek nyílik meg a magyar iskola kapuja. *Netecsán* (Verőcze vm.) pedig egy pusztai magyar iskola keletkezik a Jankovics-Bésán család birtokán. Ebben az évben 38 magyar iskola van. A Jankovics-család még *Csemernica* és *Gradina* (Verőcze vm.) nevű uradalmain is tart fenn ekkor magyar iskolát a béres gyermekeknek, Báthor Endre bérlő pedig *Brezovácon* (Verőcze vm.). Mindezeket az iskolákat segíti a Julián-Egyesület. De egyúttal fölkeresi azokat a magyarokat is, kiknek nincs földesuruk, hogy az gondoskodjék róluk. A református egyház iskolái mellett állít fel iskolát *Daruváron* (Pozsega vm.) és *Nagypiszanicán* (Belovár-K. vm.), majd pedig *Krestelovácon* (Pozsega vm.). Ezáltal az itteni magyarok is abba a helyzetbe jutnak, hogy gyermekeiket magyar iskolába járathatják; a Hrtkovcin és Nikincin régebben főnnálló vegyes tannyelvű iskolák is tiszta magyar tannyelvűvé lesznek. Az iskolák száma abban az esztendőben (1906) 43.

¹ Vasárnapi Ujság 1906, 36. sz. Sági E.: A horvát-szlavonországi magyar iskolák; 1911, 5. sz. Az irigi kis magyarok pásztorjátéka.

A református egyház gondoskodásából ismét megnyílik Brekinskán a magyar iskola és egy új felekezeti *Korenicsanin* (Pozsega vm.). A régi községi iskolák közül 1908-ban a satrincai (Verőcze vm.) és a laczházai követi a többit és változik át Julián-iskolává, mely egyesület ugyanekkor *Platicsevo*, *Irig* (Szerém vm.), *Lipik* (Pozsega vm.) és *Bedenik* (Belovár-K. vm.) magyarjainak sorsán akar könnyíteni iskolák felállításával. A laczházai községi iskolának a Službeni Glasnik szerint azért kellett megszűnnie, mert minden gyermeket az ottani magániskolába irattak a magyar szülők.

Egyike a legrégebbi ily községi iskoláknak, Csakovec, 1907-ben szintén Julián-iskola lett az eddig vegyes tannyelvű marincepusztai iskolával egyetemben, *Erdővégen* is ezóta van Julián-iskola.

Érdekes, hogy itt Erdővégen (hol a magyar iskolán kívül német, tót és szerb iskola is van) rendszeren németnyelvű az istentisztelet, de minden hónap első vasárnapján magyar misét énekelnek, magyarul olvassák az evangéliumot, azonban horvátul prédikálnak. Engedmény ez a katolikus magyaroknak, kik közül sokan tértek át protestáns vallásra Szlavóniában, csak azért, hogy saját nyelvükön hallhassák Isten ígését; katolikus magyar papot pedig hiába kértek.¹

A Tüköry-család birtokán létesül ekkor egy magyar iskola, a *diósszentpáli*, az eddig diósi magántanfolyam helyett; ez később átmegy a Julián-Egyesület kezébe, mely 1907 óta az apatováci községi iskola fenntartásához is hozzájárul.

Ekkor történik, hogy maga a község állít fel vegyes tannyelvű horvát-magyar iskolákat ott, hová a Julián-Egyesület kért iskolára engedélyt. E két község *Babinác* és *Suhopolje* (Verőcze vm.) Bár a szomszédos *Aladár-pusztán* van Julián-iskola.

1909-ben állítólag a Pejacevics-grófok *örömpusztai* iskolája megszűnik. De *Mojavolja*- és *Szolnok-pusztákon* tovább is fennáll a Pejacevicsek magániskolája, Mojavolján a ref. egyházzal közösen.

1909-ben a terezinopoljei magyar tannyelvű régi községi iskolát veszi át a Julián-Egyesület. Ugyanekkor több pusztai és falusi iskolát állít fel. Szerém-ben *Szot* és *Vranik*, Verőczében *Martince-pusztá*, *Sztarin* és *Szlatina*, Pozsegában *Babinagora*, *Nagycepidlak* és *Jamarica*, Belovár-Kőrösben *Brinjani*, *Grubišnopolje*, *Galovác*, *Nagybrtljanica*, *Patián* és *Zvinska* községek sorozhatók azok közé, hol a magyar gyermek már magyarul tanulhat.²

A meglevő 65 iskolához 1910-ben hozzájárul *Zsdála* (Belovár-K. vm.) és *Kisradince* (Szerém vm.) iskolája, 1912-ben *Alsómiholjác*on

¹ Lakatos: Narodna štastika.

² Službeni Glasnik 1910. évf.

Mailáth-uradalmon (Verőcze vm.), *Zslebina-pusztán* pedig (Verőcze vm.) Jankovich László gróf birtokán: két uradalmi iskola számítható ide a *sokolováci*-val (Pozsega vm.) együtt. 1912 őszén *Humljani* és *Resovác* (Verőcze vm.), 1913-ban a nagyon régi, Jankovics-földön lévő budakováci iskola mellett *Kuszonya-pusztán*, a Gutmann-bárók birtokán pedig *Krivaja-pusztán* (Verőcze vm.) és a régebbi *Zdenci-pusztán* lévőket veszi át a Julián, meg a régi Antunovácot. A Mailáth grófok *Glozdje-pusztáján* (Verőcze vm.) szintén gondoskodik a magyar béres- és szolgálgyermekéről; a népes paliszállását ketté választva *Suplja-lipán* állít iskolát; majd *Dragutinovácon* és három belovári községben: *Laszovác*, *Narta* és *Oszekovoban*. A MÁV. *Belováron* és *Novskán* (Pozsega vm.) nyitott újabban (1913-ban) iskolát, melyekkel együtt 14 elemi iskolája van. A Julián-iskolák száma a verőczei *Ivanovci*, *Borova* és *Drenje*, a pozsegai *Govedjepolje* és *Dezsanovác*, a szerémi *Bingula* és *Nikolin-sztani* és a belovári *Grbavac* községekben lévőkkel együtt 64; míg a község által fenntartott magyar iskola már csak kettő van: *Ujgradác* és *Apatovác*, mely utóbbit azonban a Julián-Egyesület is segíti.¹

A «magyar hiten» levők régi iskoláikon kívül csak néhány községben nyithattak iskolát. A *nagypiszanicai* ref. iskola 1907-ben keletkezett dr. Antal Gábor dunántúli ref. püspök gondoskodásából. Egytanítós iskola, melynek tanulói azonban kevesbednek; valószínűleg a helybeli Julián-iskolába iratkoznak a nem református tanulók. — *Vukováron* a református nyilvános jogú felekezeti népiskolára 1904-ben kap engedélyt az egyház. Az iskoláról főleg Kelecsényi Zádor, királyi közjegyző, gondoskodott, aki sokat fáradozott a magyar egyházakért és iskolákért. A vukovári ref. iskolát 1906-ban felgyújtotta egy Szentgyörgyi nevű elhorvátosodott magyar. 1910 óta a tanulók nagy száma miatt kéttanítós lett az iskola, majd 1911-ben harmadik, 1912-ben negyedik tanítót küld Vukovára az egyház. Ugyanitt az iskolával összeköttetésben, a lelkész vezetése alatt református szeretetház is van, hol szegénysorsú, elemi iskolás magyar gyermekek teljes ellátást kapnak némi csekély díjért és pedig olyanok, kiknek lakóhelyén magyar iskola nincs s így másképp nem járhatnának magyar iskolába.² — A *sandorováciak* és *imsovoszelóiak* református iskoláival együtt tehát 14 iskolát tart fenn a református egyház a Dráván innen.

¹ A Julián- és a MÁV.-iskolákról szóló adatokért dr. Langer Aurél, máv. titkár úrnak, a ref. iskolákra vonatkozókéért László Levente zágrábi ref. lelkésznek tartozom köszönettel.

² Rúzsás L. vukovári ref. lelkész és Soukop József nagypiszanicai ref. tanító szíves közlése után.

Ur adalmi iskola van hat: Ovcsara, Nikolinsztan, Lipovacsa, Öröm-pusztá, Szolnok-pusztá és Mojavolja.

A drávántúli magyar tannyelvű iskolák közt van tehát: régi, községi iskola 1, református iskola 14, államvasuti iskola 14, Julián-iskola 64, ur adalmi iskola 6, összesen 99.

De minde z iskolák nem teljesíthetnek tökéletes munkát, hiányzik a betetőzés, a fedél az épülethez, mit az itteni magyarok mentesváraként igyekeznek felállítani egyesek és egyletek. Kikerül a magyar gyermek az elemiből és akkor hová menjen? mihez fogjon? Nincsen hó lelkének kihez fordulnia! Mert hiába akarna még tovább tanulni, hasztalan szeretne iskolába já rni és valamivé lenni, de itthon maradni, de magyarul tanulni. Micsoda manapság az ember középiskolai képzettség nélkül? Semmire sem mehet, épp semmi sem lehet! Hogy a legalacsonyabb állást elérhesse, amire vágyakozhatik, legalább a középiskola négy alsó osztályára van szüksége. Kivált most, mikor annyira fejlődik a tudományok minden ága, hogy mindig többet és többet kell az embernek gyermekkorában elsajátítania, hogy csak általánosságban is tudomása legyen a földi dolgokról. És ennek a sok ezer magyar gyermeknek a Dráván innen csak két — *felső népiskolája* van. Az sem középiskola. *Zágráb* és *Eszék* magyar gyermekeinek tette lehetővé a magyar államvasutak igazgatósága, hogy itthon maradhatnak tíz éves koruk után is, itthon tanulhatnak, nem kell immár haza menniök ezért. Mert, ha egyelőre csak felső népiskola e kettő, reméljük, hogy idővel középiskolává lesz és itt is lesz magyar középiskola. Hiszen Szerajevóban, sőt Konstantinápolyban is van.

Oly természetes, hogy a magyar gyermek bárhol lakik is, hazájának bármely vidékére vetődtek is el szülei, azért mégis anyanyelvén tanulhasson. Ez a legelső és legfontosabb gondja kellene hogy legyen a magyaroknak. Rengeteg magyart őrizne, tartana meg a hazának az otthoni magyarság, ha a Dráván inneni állapotokkal többet törődnék. Hány tanuló jár horvát középiskolába merő kénytelenségből! Csak azért, mert magyar nincs, hol tovább tanulhatna. Hogy ott aztán milyen szellemben növekedik, milyen tudományt és milyen érzelme ket öntenek lelkébe, az más kérdés. De a felelet reá a horvátországi magyarokra nézve és általában a magyarságra nézve nem a legelőnyösebb. Fel kellene használni minden lehető eszközt és módot, hogy a magyar gyermek végre már magyar középiskolába jár hasson a Drávától délre is minden akadály nélkül. Akkor lehetne remélnünk a horvátországi magyar középiskolák létrejövételét.

Az említett két felső népiskola egyúttal jubiláns iskolának is volna tekinthető. Így kellene azoknak feltűnniök az otthoni magyarok szemében, ha — törődnek vele a magyarság. *A századik*

és százegyedik magyar iskola ez a kettő a Dráván túl. De hát ki venne ilyesmit észre? Ha összetartana itt minden magyar, ha érdeklődnék egymás sorsa iránt, örvendene mindennek, minek csak távolról is magyar színe van — akkor igen; akkor talán megünnepelték volna a századik magyar iskolát. Hanem hát nem így volt. Régi hibája, százados átka a maroknyi magyarnak, hogy nincs köztük összetartás, együttérzés, egyetértés. Így hát inkább bánkódnunk kell azon, hogy még most is annyi magyar gyermek vár magyar iskolára, magyar elemire és magyar középiskolára.

(Zágráb.)

TAR CZAY ERZSÉBET.